

Ліон
Рейхтвангер

Юдейська
війна
Роман

Харків
«ФОЛІО»
2020

Книга перша

РИМ

Шість мостів вели через ріку Тибр. Залишаючись на правому боці ріки, можна було почуватися певно: на вулицях тут повно людей, яких вже по бородах можна впізнати, що вони юдеї. Всюди видно юдейські, арамейські написи, і, знаючи ще трішечки по-грецькому, можна було легко з тим обійтися. Але як тільки перейти через один із мостів на лівий берег, то зразу потрапиш у велике, бурхливе місто Рим, почувавши себе чужинцем, безнадійно стороннім.

Біля одного мосту Емілія Йосиф відіслав хлопця Корнеля, свого ретельного провідника. Він хотів нарешті сам орієнтуватися, довести свою здібність і вправність. Малий Корнель охоче провів би й далі свого чужинця. Йосиф дивився, як хлопець помалу, оглядаючись, ішов по мосту назад, і раптом він, юдей Йосиф, простягнув руку з розправленою долонею і, щиро, ласкаво усміхаючись, привітав хлопця римським способом. Юдейський хлопець Корнель теж усміхнувся і, незважаючи на батькову заборону, відповів теж римським способом на привітання. Потім він повернув ліворуч за високий будинок і зник. Тепер Йосиф був сам, і мусив пересвідчитися, як добре він вправляється з латинською мовою.

Наскільки він знав, прямо перед ним був м'ясний базар, праворуч — Великий цирк, а десь там, на Палатині, і за ним, де кишить так багато людей, цезар буде свій новий палац, а тут, ліворуч, Тускерська вулиця веде до форуму, а Палатин і форум є серце світу.

Він багато читав про Рим, але це мало йому допомагало. Пожежа, яка сталася три місяці тому, дуже змінила місто. Вона знищила якраз чотири райони у центрі — понад 300 громадських будівель, близько 600 палаців та особняків, більше ніж 1000 найманих будинків. Просто диво, скільки ці римляни відбудували знову за такий короткий час. Він не любив їх, цих римлян, він їх майже ненавидів, але мусив визнати: організаційний хист вони мають, мають свою техніку. Він думав про це іномовне слово, і думав не раз. Він не дурний, він цих римлян обійде їхньою технікою.

Йосиф енергійно ступав уперед. Зацікавлено й схвильовано приглядався до цих будинків і цих людей, від волі яких залежало, чи піднести його вгору, чи тримати вниз. Дома, в Єрусалимі, в останні тижні цього місяця тишрі ще дуже жарко; але тут, у Римі, цей місяць зветься септембер, і принаймні сьогодні повітря свіже й приємне. Легенький вітер ворухив йому волосся, яке було трохи довшим, ніж належалося по римському звичаю. Він, власне, взагалі мусив носити капелюх, бо юдей його стану повинен ходити тільки з покритою головою, на відміну від римлян. Та це пусте, тут, у Римі, більшість юдеїв ходить так само з непокритою головою, як і інші, принаймні коли міст через Тибр залишається позаду. Його юдейські погляди не стануть гіршими, навіть якщо він і не носить капелюха.

Йосиф підійшов до Великого цирку. Тут усюди повно було всякого вантажу — тут же почалася пожежа. Проте кам'яна частина споруди залишилась цілою. Велетенська річ цей цирк. Треба десять хвилин, щоб пройти його вздовж. Стадіони в Єрусалимі, та й у Цезарії, справді не маленькі, але навпроти цієї споруди вони ніби іграшки.

Всередині цирку навалено було каміння й дерева, тут проводилася робота. Цікаві товпились навкруг — гулящі люди, діти. Йосиф ще не був цілком одягнений так, як личило в столиці; проте, коли він проходив тут, молодий, стрункий, ставний, з очима, що все вбирали в себе, то зда-

вався елегантним, не скупим, значним паном. До нього протовплювалися, пропонували йому амулети, подорожні пам'ятки, подобу обеліска, який відчужено й урочисто стояв посередині цирку. Чоловік, що відрекомендувався провідником для іноземців, хотів показати йому всі деталі, цезареву ложу, модель новоспоруди. Але Йосиф із удаваною байдужістю відмовився. Він сам пробирався між кам'яних лав, так, немов був тут постійним відвідувачем змагань.

Тут, унизу, були, вочевидь, лави найвищої аристократії, сенаторів. Ніхто не забороняв йому сісти в одне з цих, таких бажаних багатьома, сидінь. Тут добре сидіти на сонці. Він сидів у вільній позі, схиливши голову на руки, і дивився безвиразним поглядом на обеліск посередині.

Кращого часу для його наміру, ніж цей місяць, тепер, після великої пожежі, він не міг би вигадати. Люди добре налаштовані, сприйнятливі. Енергія, з якою цезар взявся до відбудови, живлюще вплинула на всіх. Всюди рух, впевненість і діловита діяльність, ясне, свіже повітря, дуже відмінне від важкої, задушної атмосфери Єрусалима, в якій йому важко дихати.

У Великому цирку, на сенаторській лаві, під приємним сонцем цього лінивого післяобіднього часу, посеред шуму Риму, що гарячково відбудовувався, Йосиф пристрасно і разом з тим, холодно зважував свої шанси. Йому 26 років, він має всі передумови для великої кар'єри — благородне походження, ґрунтовну освіту, здібності політичного діяча, несамовиту честолюбність. Ні, він не хоче прокиснути в Єрусалимі. Він вдячний своєму батькові, який вірить у нього і домігся, щоб його послали в Рим.

Його місія тут, звісно, дуже сумнівна. З погляду юридичного Велика рада Єрусалима не мала ні законного приводу, ні повноважень, щоб надіслати в цій справі спеціального посла до Риму. Йосиф мусив із усіх закутків свого мозку вишкрібати аргументи, щоб панове з Великої ради нарешті нерішуче згодилися.

Отже, три члени Великої ради, яких губернатор Юдеї Антон Фелікс більше ніж два роки тому відіслав до цезарського трибуналу в Рим як бунтівників, неправдиво засуджені до примусової праці. Розуміється, ці троє панів були в Цезарії, коли там юдеї, під час виборчих заколотів, зірвали з губернаторської резиденції знаки цезарської достойності і потрошили їх; але самі вони в цьому бунтівничому акті участі не брали. Коли губернатор звелів схопити саме цих високопоставлених старців, це було свавільне насильство над невинними, скандальне зловживання, образа для всього юдейського народу. Йосиф побачив тут палко бажану, велику нагоду відзначитися. Він здобув нові докази невинності тих трьох, він сподівався домогтися при цезаревому дворі їхньої реабілітації або, принаймні, помилування.

Правда, римські юдеї, він це помітив, не будуть надмірно старатися допомогти йому в його місії. Мебльовий фабрикант Кай бар-Цаароне, президент Агріппінської громади, в якого він живе й якому передав найкращі привітання від батька, з'ясував йому становище. З'ясував із прихильністю, але обережно, натяками. Ста тисячам юдеїв у Римі ведеться непогано. Вони живуть у мирі з іншим населенням. Вони незадоволено стежили за тим, як в Єрусалимі національна, ворожа Римові партія «Месники Ізраїлю» набирала дедалі більшого впливу. Вони зовсім не думають про те, щоб поставити під загрозу своє приємне становище, втручаючись у постійні суперечки Єрусалимських панів із Римом і цезарським урядом. Ні, найважливіше Йосиф мусить зробити сам.

Перед ним нагромаджені були камінь і дерево, цегла, колони, мармур усіх кольорів. Споруда, підіймалася вгору, майже перед очима. Коли він через півгодини чи через годину піде звідси, вона вже зросте, не набагато, може, на якусь тисячну частку своєї загальної визначеної маси, але якраз визначеної на цю годину маси досягнуть. Але й він чогось досягне за цей час. Його поривання вперед стало

гарячішим, палкішим, непоборнішим. Кожен удар, кожен звук пилки чи молотка відбивався в ньому, тим часом, як він, немов би байдуже, як і багато інших гуляючих, сидів на сонечку. Він має багато попрацювати, поки визволить із в'язниці своїх трьох невинних, але він зробить це.

Він уже не почуввається таким малим і бідним, як у перший день тут. Його повага перед м'ясистими, зосередженими обличчями тутешніх людей зменшилася. Він побачив, що ці римляни менші на зріст, ніж він. Він проходить, стрункий і високий, між ними, і жінки в Римі повертають до нього голови не менш, ніж жінки в Єрусалимі та Цезарії. Ірена, донька президента громади Кая, не слухаючись батька, заходить до кімнати тільки тому, що там він, Йосиф. Він має гарне тіло, бистрий, повороткий розум. Двадцять одного року він дістав великий титул доктора вищої храмової школи в Єрусалимі, опанував геть усю, таку розгалужену царину юридичних і теологічних тлумачень Святого письма. І хіба він не жив цілих два роки в пустелі у есея Бануса, щоб набути там чистого погляду, призвичаїтися до самозаглиблення, внутрішнього самоспоглядання? Нічого не бракує йому, крім нижнього щабля драбини, сприятливого моменту. Але він настане, мусить настати.

Молодий літератор і політичний діяч Йосиф бен-Маттіас стиснув губи. «Заждіть, панове з Великої ради, бундючні панове з Кам'яної палати. Ви мене принижували, ви тримали мене внизу. Якби до того, що приділили мені на витрати з вашого храмового фонду, не додав дечого мій батько, я не міг би сюди приїхати. Але тепер я сиджу тут, у Римі, як ваш делегат. І, будьте певні, я це використаю. Я покажу це вам, мої доктори й панове». Люди всередині Великого цирку стали перегукуватися, підводилися, дивилися всі в одному напрямку. З Палатина вниз спускалася, виблискуючи, велика група — глашатаї, пажі, почет, паланкіни. Йосиф теж підвівся, хотів роздивитися. Якраз знову підійшов той самий провідник, і цього разу Йосиф не відмовився від його

ЗМІСТ

Книга перша. РИМ.	3
Книга друга. ГАЛИЛЕЯ.	82
Книга третя. ЦЕЗАРІЯ	182
Книга четверта. АЛЕКСАНДРІЯ.	247
Книга п'ята. ЄРУСАЛИМ	317